

מלאכת כותב / מוחק - הלכה

שולחן ערוך סימן שמ

שו"ע סעיף ג.) המוחק דיו שעל הקלף או שעה שעל הפנקס, אם יש במקומו כדי לכתוב ב' אותיות, חייב. משנה ברורה - יש לזהר כשנופל דיו על האותיות או שנטף שעה שלא למחוק הטשטוש שע"י מחיקתו ניכר האותיות והוא כמוחק ע"מ לכתוב וחייב ואפילו אם היה הטשטוש על אות אחד יש לזהר שיש איסור עכ"פ. (ביה"ל - בשעה יש מחלוקת) מוחק חייב אם כוונתו בעת המחיקה שיהיה ראוי מתי שירצה לכתוב ב' אותיות, ולא צריך שיתכוין לכתוב בשבת. ביאור הלכה - אם במחיקה לבד היה תיקון כגון שהיה כתוב שם איזה ענין כגון שהוא חייב לחבירו או חבירו לו, ונצטרך עתה למחקו, חייב משום המחיקה לבד אף על פי שלא היה ע"מ לכתוב, ודוקא במוחק טשטוש וכדומה צריך שיהיה כוונתו ע"מ לכתוב ב' אותיות או כשאותו הכתב לא היה מעלה ולא מוריד, משא"כ בזה שהמחיקה עצמה היא תיקון. - אם נדבקו דפים של ספר בדבק במקום שיש אותיות יש איסור דאורייתא שלא להפרידם.

שו"ע סעיף ד.) יש לזהר שלא לכתוב באצבעו במשקין על השלחן או באפר. אבל מותר לרשום באויר כמין אותיות. משנה ברורה - אפילו כתב עם דבר שאינו מתקיים על דבר שאינו מתקיים אסור מדרבנן. וכן אסור לכתוב על החלונות בימי הקור. עיקרי דיני כותב ומוחק -

(א) אין הכותב חייב עד שיכתוב בדבר העומד על דבר העומד וכן אין המוחק חייב עד שימחק כתב העומד מע"ג דבר העומד, וכ"ז לענין חיוב חטאת אבל איסור דרבנן יש אפילו כתב בדבר שאינו עומד על דבר שאינו עומד.
(ב) הכותב על בשרו בדיו חייב, אבל המשרט על בשרו צורת כתב פטור.
(ג) הכותב כתב על גבי כתב פטור, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא חייב שתיים.
(ד) אין הכותב חייב חטאת עד שיכתוב שתי אותיות אבל אם כתב אות אחת אפילו היתה גדולה כשתים ואפילו היתה סמוכה לכתב פטור מחטאת, אבל יש איסור דאורייתא איכא אפילו באות אחת.
(ה) שתי אותיות שחייב אפילו אם לא נעשה תיבה כגון אל"ף גימ"ל וכיוצא בזה. ואפילו אם היו שתיהן שוות משם אחד.
(ו) שתי אותיות שחייב אפילו אם כתבם בשני דפי פנקס והן נהגין זה עם זה.
(ז) הכותב בשמאל או לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו פטור.
(ח) הרושם רשמים וצורות בכותל וכיוצא בזה כדרך שהציירים רושמים הוא תולדת כותב וחייב משום כותב. ביאור הלכה - דעת הרמב"ם שחייב בשתי אותיות דווקא שנעשה איזה תיבה ואם היו שוות וגם לא נעשה תיבה, כגון אל"ף אל"ף, ב"ת ב"ת פטור. אבל דעת רש"י, רי"ף והרא"ש שאפילו על אל"ף ואל"ף חייב.

שו"ע סעיף ה.) מותר לרשום בצפורן על הספר, כמו שרושמים לסימן, שאין זה דבר המתקיים. משנה ברורה - אבל לעשות כמין אות ודאי אסור אפילו באות אחת. ודוקא בקלף הקשה בדבזמנם היו כותבין על הקלף אבל על הנייר אסור מתקיים הוא. ובכלי שעושה רשימה עמוקה יותר אף על קלף ועץ אסור כי מתקיים. ביאור הלכה - מהרמב"ם שפוסק שרושם שעושה מעין צורה חייב, כשיטת ר' יוסי, אך קשה כי פוסק שהכותב בשמאלו פטור. וי"ל שגם לרבנן חייב בסימנים כמו אותיות. ולכן יש המחמירים ברושם בצפורן אפילו רושם אחד, וראוי לירא שמים להחמיר.

זמן הקיום

ביאור הלכה - ברשב"א משמע שלענין חיוב שבת לא צריך שיתקיים הכתב לעולם אלא שקיים קצת עד שדרכם של בני אדם לכתוב בהן דברים שאין עשויים לקיימם לעולם אלא זמן אחד כספרי הזכרונות וכיוצא בזה לענין שבת מלאכת מחשבת היא. שער הציון סימן שג ס"ק סח - במשנה פרק הבונה כתוב: כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב. משמע לכאורה דאפילו אם מתקיימת רק על יום השבת לחוד, וכן משמע לעניות דעתי ברמב"ם, ועל כרחך אנו צריכים לומר שמה שהמשנה פוטרת בכתב שאינו של קיימא כגון במשקין ומי פירות, היינו, משום שאינו מתקיים כלל אפילו על יום השבת, אכן ברש"י שם מפרש שהמילה "בשבת" מדברת על עושה מלאכה, אם כן משמע שצריך שיהיה מתקיים תמיד ולא די ביום השבת לחוד.

כתיבה בשפה זרה

שו"ע סימן שו סעיף יא מותר לקנות בית בארץ ישראל מן אינו יהודי, בשבת, וחותרם ומעלה בערכאות. רמ"א: בכתב שלהם; דאינו אסור רק מדרבנן, ומשום ישוב א"י לא גזרו. ביאור הלכה - כל הראשונים סוברים שחייב בכותב על כל כתב ובכל לשון. ודעת האו"ז שמביא הרמ"א דעה יחידה היא.

אכילת עוגה שיש עליה אותיות

רמ"א - אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אף על פי שאינו מכין רק לאכילה, דהוי מוחק.
ט"ז - לא הבנתי זה דהא אפילו במקום שיש אב מלאכה כגון בורר אין שייך במקום אכילה כיון שהוא עושה כן לצורך אכילה וכן בטוחן, כ"ש בזה שהוא מקלקל כיון שאין מוחק ע"מ לכתוב וכל המקלקלים פטורים למה יהיה אסור דרך אכילה?
מגן אברהם - דוקא כשכותבים על העוגות אותיות מדבר אחר יש להחמיר, אבל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה בדפוס או בידים מותר.
משנה ברורה - כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה בדפוס או בידים מותר. וכן אם כתב האותיות בדבש המעורב במים או שאר מי פירות ג"כ אין להחמיר.
והדגול מרבבה מצדד להקל בעיקר הדין. ויש לסמוך עליו כשאינו שובר במקום האותיות בידו רק בפיו דרך אכילה.

ספר שכתובות על צידו אותיות

ט"ז - כתב בלבוש כתב : נ"ל דה"ה אותן ספרים שכותבין עליהם בראשי חודי הדפים למעלה או מצדיהן אותיות או תיבות כמו שנהגו קצת שאותן הספרים אסור לפותחן בשבת משום מוחק שהרי שובר ומוחק האותיות וכן לחזור ולסגרו אסור משום כותב ולפיכך נראה דחמיר טפי משבירת העוגות דאין שם אלא מוחק וכאן יש מוחק ע"מ לכתוב שהרי דעתו לחזור ולסגרו אחר הלימוד וקרוב אני לומר שחייב עליו חטאת עכ"ל.
וכמה וכמה הפריז הרב על מידותיו לענוש בזה חטאת כי נ"ל דאין כאן לא מוחק ולא כותב דמה שקירב האותיות שנתרחקו לא עביד מידי ופשוט שבזה לא שייך לומר דמדרבנן מיהו אסור כעוגות שזכרנו, דהתם הוה עכ"פ מקלקל כיון דאחר שנשתברו לא מועיל שם קירוב כי אי אפשר לעשות מהם חיבור אחר ששיברם, אבל כאן אין קלקול במה שמרחיקם ע"י הפתיחה וכ"ש שלא נתכוין לזה שיהיו האותיות נשברים, ושמעתי שרמ"א בתשובה מתיר ג"כ פתיחת ספרים שכתובים עליהם אך ראייתו לא ידענא.
מגן אברהם - נ"ל להחמיר כי ראיות הרמ"א אינן מוכרחות.
משנה ברורה - יש אוסרים, ודעת הרמ"א בתשובה להקל בזה וכן דעת הרבה אחרונים, וכן המנהג.
ומ"מ נכון להחמיר כשיש לו ספר אחר.